

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ САМОГОНУ ЧИ ІНШИХ МІЦНИХ СПИРТНИХ НАПОЇВ ДОМАШНЬОГО ВИРОБЛЕННЯ БЕЗ МЕТИ ЗБУТУ

Михайло Володимирович ЗАВАЛЬНИЙ,

*доктор юридичних наук, старший
науковий співробітник, директор
Науково-дослідного інституту публічної
політики і соціальних наук
orcid.org/0000-0003-4191-061X*

1 листопада 2019 року в Верховній Раді України було зареєстровано Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування відповідальності виготовлення міцних алкогольних напоїв в домашніх умовах для власного споживання (реєстр. №2371) [1]. Авторами законопроекту запропоновано скасувати статтю 176 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУАП) щодо виготовлення або зберігання без мети збуту самогону чи інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення, виготовлення або зберігання без мети збуту апаратів для їх вироблення. Необхідність скасування відповідальності за ці дії обґрунтовується невеликою кількістю справ за ці правопорушення, що розглянуті судами в 2018 році та значними корупційними ризиками з боку правоохоронних органів. На думку авторів законопроекту дана стаття підлягає скасуванню оскільки норма статті носить дискримінаційний характер по відношенню саме до міцних спиртних напоїв домашнього виготовлення, оскільки відповідальність за виготовлення вина, пива чи інших крафтових напоїв для власного споживання відсутня, а тому виготовлення алкогольного напою з метою особистого споживання та/або виготовлення або зберігання без мети збуту апаратів для їх вироблення не потребує законодавчого обмеження.

Охорона здоров'я населення країни повинна забезпечуватися державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Нажаль, представлені до опрацювання законопроекти щодо скасування відповідальності за виготовлення алкогольних напоїв в домашніх умовах для власного споживання не сприятимуть здоровому розвитку населення.

У зв'язку із цим викликає непорозуміння визначений у пояснювальних записках до законопроектів прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо скасування правової норми, яка передбачає відповідальність за самогонваріння)» (реєстр. № 2371) або альтернативного до нього проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування відповідальності виготовлення алкогольних напоїв в домашніх умовах для власного споживання» (реєстр. № 2371-1) [2]. Автори цих законопроектів наполягають, що це не

матиме негативного ефекту, оскільки дане явище існує у побуті незважаючи на обмеження, натомість зробить можливим поліпшення демократичного руху держави в частині надання людині самостійно здійснювати вибір щодо виготовлення, зберігання алкогольних напоїв, а не встановлювати відповідальність щодо реалізації прав, наданих Конституцією.

Механічне виключення з Кодексу України про адміністративні правопорушення ст. 176 не вирішує наявної небезпеки для здоров'я населення. І хоча ані МВС України, ані Національна поліція, ані Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України не афішують офіційних даних про кількість отруєнь унаслідок вживання самогону та інших міцних напоїв домашнього виробництва, в засобах масової інформації постійно з'являються повідомлення про масові отруєння міцними алкогольними напоями сумнівного походження. Вироблення міцних алкогольних напоїв та їхня якість має контролюватися державою. Проголошений урядом курс на повну лібералізацію господарської діяльності може призвести до тяжких наслідків для населення.

Як свідчить практика діяльності підрозділів Національної поліції, протокол про адміністративне правопорушення, що передбачено ст. 176 КУАП, дуже часто складається у випадках, коли не вдається належним чином оформити матеріали справи для притягнення особи до відповідальності за виготовлення самогону чи інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення з метою збуту. Фактично такі дії мають бути кваліфіковані за ст. 164-16 КУАП. Однак аналіз судової практики розгляду справ про адміністративні правопорушення, що передбачені ст. 164-16 КУАП, свідчить про неоднаковість застосування законодавства. В одних справах виготовлення самогону з метою збуту кваліфікується за ст. 164-16 КУАП, в інших за ст. 164 КУАП або взагалі не визнається протиправною діяльністю. Зокрема, в окремих постановках суду зазначено, що «самогонваріння не визначено видом господарської діяльності, щодо якої встановлена спеціальна заборона» або «суду не надано доказів на підтвердження тієї обставини, що в Україні на виготовлення та реалізацію саме самогону відповідним законом встановлена спеціальна заборона» тощо. В якості обґрунтування такого рішення суди посилаються на положення п. 7 ч. 1 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02 березня 2015 року [3], яким передбачено, що ліцензуванню підлягають наступні види господарської діяльності: виробництво і торгівля спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами, яка ліцензується відповідно до Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» [4]. Відповідно ж до ст. 1 цього ж Закону крім ліцензування спиртів: етилового, коньячного, плодового та ін. ліцензуванню підлягають також алкогольні напої. В ст. 12 дається роз'яснення, що виробництво алкогольних напоїв здійснюється з використанням спирту етилового ректифікованого,

кон'ячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового. Використання інших видів спирту для виробництва алкогольних напоїв і харчових продуктів забороняється. Тобто самогон не може бути використаний для виробництва алкогольних напоїв. Отже ліцензування виробництва самогону вказаним Законом не передбачене і не може бути передбачене, якщо вважати самогонваріння забороненим видом господарської діяльності.

Слід також зазначити, що відповідно до Ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 05.09.2013 р. №5-15к13, якщо продукт за якимись ознаками подібний до підакцизних товарів, але не містить усіх ознак, він не може визнаватися предметом злочину, передбаченого статтею 204 КК України (незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів) [5]. Виходячи із нормативного визначення поняття «підакцизні товари», алкогольний напій може бути визнаний таким і бути предметом злочинів, передбачених ст. 204 КК України лише за умови, якщо він відповідає таким ознакам: 1) одержання шляхом спиртового бродіння цукровмісних матеріалів або виготовлення на основі харчових спиртів; 2) вміст спирту етилового має становити понад 1,2% об'ємних одиниць; 3) визнання законом підакцизним товаром, до ціни якого включено акцизний податок; 4) належність до товарної групи Гармонізованої системи опису та кодування товарів під одним з наступних кодів: 2204, 2205, 2206, 2208. Відсутність хоча б однієї з наведених ознак виключає можливість визнання алкогольного напою підакцизним товаром, а відповідно, і предметом злочину, передбаченого ст. 204 КК України. Якщо наголос при застосуванні ст. 204 КК України робити на дотриманні встановлених стандартів, норм, умов, то це призведе до невинуватого перетворення розглядуваної кримінально-правової заборони у «мертву» [6]. Бо ж, зокрема, виготовлені кустарним способом із порушенням технології горілчаного виробництва водно-спиртові розчини (суміші), так би мовити, за визначенням не відповідають вимогам ДСТУ 4256:2003 «Горілки і горілки особливі. Технічні умови». Очевидно, що буквально дотримання формального підходу, який знаходить відображення в чинній редакції ст. 204 КК України, здатне завести практику в глухий кут.

Визнавши водно-спиртову суміш із вмістом етилового спирту 37,6% об'ємних одиниць, виготовлену не промисловим способом, а в домашніх умовах, підакцизним товаром, колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (постанова від 14 листопада 2018 р., справа № 750/3335/16-к) вирішила, що предметом злочину, передбаченого ст. 204 КК, можуть бути, зокрема, «алкогольні напої, які виготовлені незаконно з порушенням технології чи з неправомірним використанням знака для товарів і послуг, чи копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само прямим відтворенням товару іншого підприємця з самовільним використанням його імені...» [7]. Постає питання про правильність

викладеної позиції, яка, поза всяким сумнівом, чинитиме вплив на відповідну правозастосовну практику, її стабільність та єдність. Видається, що попри зроблений наголос на безпідставності відступу від правового висновку, сформульованого в постанові Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 5 вересня 2013 р. у справі №5-15к13, Верховний Суд фактично переглянув цей висновок.

Зважаючи на викладене вище, вкрай актуальним є законодавче закріплення переліку заборонених видів господарської діяльності або закріплення спеціальної норми, що забороняє виготовлення, зберігання, перевезення самогону та інших міцних алкогольних напоїв домашнього виробництва з метою збуту, а також збут такої продукції. В той же час легалізація виробництва самогону та інших міцних напоїв домашнього виробництва без мети збуту лише погіршить криміногенну ситуацію в країні, але й спричинить значної шкоди здоров'ю населення. Адже заборона, яка закріплена ст. 176 КУАП, є додатковою перепороною для вчинення інших правопорушень, зокрема, зайняття забороненими видами господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо скасування правової норми, яка передбачає відповідальність за самогоніваріння) №2371 від 01.11.2019 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67269 (дата звернення 04.12.2019 р.).

2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування відповідальності виготовлення алкогольних напоїв в домашніх умовах для власного споживання №2371-1 від 14.11.2019 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67383 (дата звернення 04.12.2019 р.).

3. Про ліцензування видів господарської діяльності: закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19> (дата звернення 04.12.2019 р.).

4. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального: закон України від 19.12.1995 № 481/95-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 04.12.2019 р.).

5. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 5 вересня 2013 року № 5-15к13. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS130346.html (дата звернення: 01.12.2019).

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника. М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ. 2018. 655 с.

7. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховний Суд від від 14 листопада 2018 р., справа № 750/3335/16-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78297703> (дата звернення: 6.06.2019).